

Обсъждаме проблеми и насоки на стопанисването на изкуствените борови гори

Промяната на климата през последните години, съпроводена с повишаване на температурата и продължителни засушавания, оказва силно негативно влияние върху развитието на горските екосистеми. Намалява се тяхната биологична продуктивност, жизненост и устойчивост на заболяване. Тези фактори създават условия за съхнене и развитие на различни вредители и болести. Най-силно са засегнати създадените изкуствени борови култури извън естествения им ареал на разпространение. Близо 2.5 % от горските насаждения в България, или 94 000 ха, са засегнати от абиотични и биотични повреди.

Подобна е картината с иглолистните и широколистните гори, засегнати от различни биотични и абиотични фактори в Република Сърбия и Македония.

Това състояние предизвика провеждането на 28-29 януари т.г. в Кюстендил на националното съвещание с международно участие „Перспективи и насоки на стопанисване на изкуствените иглолистни гори“.

Значението на този форум идва от това, че бяха представени и дискутирани добрите български и на съседните страни лесовъдски практики по стопанисване на културите от иглолистни дървесни видове, намиращи се извън естествения им ареал, и на естествените млади широколистни насаждения, и се обсъдиха методите за възобновяване и трансформиране на иглолистните култури в смесени семенни насаждения или възобновяването им по естествен път. Избрахме най-главните акценти от докладите на съвещанието.

В презентацията си зам.-министърът на земеделието и храните **доц. Георги Костов** „Адаптивно управление, основано на класификация на културите от бял и черен бор според нивото на екосистемно съответствие“ подчерта, че горското стопанство е направено пред безпрецедентни предизвикателства, дължащи се на различни обществени и екологични промени. Обществото поставя нарастващи изисквания към горите като място за живеене, възстановяване, рекреация, спокойствие и тишина, както и разумното им ползване като източник на дървен материал. Предпоставка за много от тези приложения е качеството на горите като източник на естетическо възприятие и тук се появяват нарастващи изисквания към горите, които се възприемат като естествени. Дългосрочният характер на управлението на горите се усложнява и от очакваните промени в глобалния климат. В тази обстановка е необходимо да се създават гори, които са устойчиви на вредното въздействие, пригодни към изменението на климата. Тази потребност изисква управлението да съумее да предвиди дългосрочните промени на средата и техните въздействия върху горите. Ако продуктивността и биоразнообразието се свържат с устойчивостта на системите срещу природни нарушения и промени в средата, екологическото съответствие може да се използва при прогнозиране на поведението на гората.

В доклада си „Оценка на влиянието на основни фактори върху съхненето на бело- и черноборовите култури“ **гл. ас. д-р Нено Александров** от Лесотехническия университет установява значимостта на факторите надморска височина, тип месторастене, възраст, пълнота и коефициент на механична устойчивост, както и тяхното влияние върху съхненето на белоборовите и черноборовите култури в териториалния обхват на ЮЗДП - Благоевград. Д-р Александров препоръчва диференциран подход при при-

лагане на всички лесовъдски мероприятия и ускоряване на процеса на трансформация на културите в устойчиви насаждения, доминирани от местна растителност в екосистемно съответствие.

Доц. Груд Попов - ръководител на секция „Лесовъдство и управление на горските ресурси“ в Института за гората при БАН, подчерта, че основен лимитиращ фактор за развитието и състоянието на иглолистните култури в долната лесорастителна зона е влагата, като почвата, релефът и надморската височина значително влияят за преразпределяне на почвената влажност. Използваните гъсти схеми за залесяване и несвоевременно проведените отгледни сечи в създадените иглолистни култури от бял и черен бор с надморска височина под 800 м са се оказали един от основните фактори за тяхната влошена механична и биологична устойчивост. Трансформация на иглолистните култури, създадени извън естествения им ареал, е естествената необратима смяна на иглолистните дървесни видове с естествената широколистна растителност. Лесовъдската цел е плавна смяна на белия и черния бор с естествена широколистна растителност с оглед минимални сътресения и изменения на екологичната обстановка и ландшафта, както и максимално възвръщане на инвестицията. Със сечта се цели да се изпревари фазата на колапс, чиито прояви са абиотични и биотични повреди и каламитетни нападения. С предимство се планират насажденията с едногодишни иглици, както и с признаци на окапване на иглиците от патогенни гъби и спрял прираст по височина, поява на короядни петна, абиотични нарушения, поява на разпад, които в рамките на насаждението са по-големи от 0.1 хектара.

В презентацията си **доц. Данаил Дойчев** от ЛТУ разгледа основните лесозащитни проблеми при иглолистните култури в България. Направи характеристика на засегнатите култури и влиянието на възрастта, месторастенето, ниската надморска височина, конкурентната растителност и на неизведените отгледни мероприятия върху здравословното им състояние и ретроспекция на видовете повреди в горите през последните години от различните биотични и абиотични причинители. Запозна участниците с морфологията и биологията на основните насекомни вредители и основните патогени, които оказват все по-голямо влияние върху здравословното състояние на горите. Доц. Дойчев подчерта, че основен недостатък на прилаганите мерки за контрол е, че санитарните сечи обикновено се провеждат след излитането на короядите от нападнатите дървета и практически не се отразяват на числеността на вредителите. Той предложи основните санитарни и превантивни дейности да бъдат насочени в следните на-

правления: бързо усвояване на свежоповалената и увредена от абиотични въздействия дървесина с оглед недопускане на масово намножаване на високоагресивни ксилофаги; своевременно провеждане на санитарни сечи в нововъзникващи огнища на корояди за ограничаване на нападенията и намаляване на загубите на качеството на нападнатата дървесина; изнасяне на връшните части на стъблата и дебелина клони от сечищата; използване на част от отсечената дървесина при редовни сечи за намаляване на числеността на насекомите ксилофаги.

Специалистите и експертите от практиката (ИАГ, РДГ, ДП и ЛЗС) в своите доклади и изказвания направиха задълбочен анализ на състоянието на иглолистните култури в долната лесорастителна зона общо за страната и по отделни региони, причините, благоприятстващи процесите на съхнене и повреди от абиотични и биотични фактори в иглолистните и широколистните насаждения и култури, и перспективите за развитието на тези гори. В направените презентации бяха представени инвентаризираните площи, засегнати от биотични и абиотични повреди, по региони и общо за страната, динамиката на съхнене на културите за определен период от време, както и инвентаризираната дървесна маса, подлежаща на санитарни и принудителни сечи. Посочени бяха основните проблеми, водещи до разпад на тези гори. **Доц. Янчо Найденов** подчерта, че горските култури са екосистеми, създадени при екстремни растежни условия. При тях суксесионните процеси протичат изключително бързо, като на 35-40-годишна възраст културите вече са достигнали кулминацията на прираста и започва процесът на разпадане на екосистемата. Този разпад се ускорява или забавя от конкретните екологични фактори - валежи, влажност на въздуха и почвата, температура на атмосферата и почвения субстрат, адекватни или неадекватни лесовъдски грижи, постепенно снижаване на пълнотата на културите със системно извеждане на предвидените отгледни сечи, каламитетна проява на насекомните вредители или епифитотии, замърсяване на атмосферата и почвата, пожари и други.

Специалистите от практиката се спряха на ролята на насекомните вредители - корояди и ликояди, които ускоряват разпада на системата. Някои от тези вредители нападат не само стъблата на дърветата, а и младите леторасли с диаметър около 1-1.5 см, особено по-дебелите връшни леторасли. Това ги прави още по-опасни, тъй като при благоприятни други условия могат да се размножат масово във връшките и клонките, които остават в сечищата, и да нападнат след това и здравите дървета. Предложи се в засегнатите от короядите райони да се пристъпва към пълно почистване на сечищата.

В някои от културите, които са в добро или задоволително санитарно състояние, е целесъобразно приоритетно извеждане на отгледните сечи с висока интензивност. По този начин ще се търси производството на по-големи количества едра строителна дървесина и ще се подпомогне естественото възобновяване или трансформация на културите в смесени насаждения.

Научните работници и специалисти от Република Македония и Република Сърбия в своите доклади и изказвания запознаха участниците в конференцията с проблемите, които решават в техните страни, които са сходни с нашите. Те представиха и организацията на работа в горското стопанство в страните си, видовете насекомни вредители и начините за борба с тях, динамиката на развитие на процесите, свързани с повредите в горите. По време на презентациите стана ясно, че и в трите държави, участващи в конференцията, се наблюдава обща тенденция на засилване на интензитета на нападенията от вредители в последните две години - 2014 и 2015.

Македонските колеги направиха подробна презентация на заболяванията по иглолистните гори по видове насаждения и райо-

ни, като представиха процеса на развитие на заболяването в исторически план. **Проф. Стерия Начески** от Шумарския факултет към Университета „Св. св. Кирил и Методий“ в Скопие посочи, че първо такова съхнене в Македония е забелязано през 1993 г. в района на Малеш, Беровско. Той отбеляза, че през 1996 г. са били констатирани 80 ха, нападнати от корояди, като към 2004 г. поразените територии вече са над 3000 ха, със силно увеличаване през последните две години. **Проф. Николчо Велковски** от същия университет запозна с актуалния статус на горските иглолистни насаждения в Македония и с провеждането в страната на отгледните и санитарните сечи. Той представи и мерките за подобряване на здравословното състояние на иглолистните насаждения, като очерта най-честите причини за повреда по тях. Сред тях са физиологичното отслабване поради ненавременно провеждане или непровеждане на отгледни и санитарни сечи, както и въздействие на биотични и абиотични фактори, което допринася за отслабване на насажденията. Допълнително влияние оказват и климатичните въздействия и други насекомни вредители. Ученият от Института по гората в Белград и във Факултета по гората към Белградския университет **д-р Иван Миленкович** представи най-разпространените заболявания и вредни насекоми по иглолистните култури. Той специално обърна внимание на заболяванията по елата, при която най-честият сценарий на развитие на повредата е появата през по-сухите години на инфекции от имел и гъбни заболявания по корените. При черния и белия бор най-важните повреди са болестите по иглиците, летораслите и гъбите на корените вследствие на населването с насекомни вредители. Подобна ситуация се наблюдава и при смърча. Д-р Миленкович обърна внимание, че в повечето случаи освен директни повреди се получава и ефект на верижна реакция. Такава реакция настъпва и когато насажденията са пострадали от горски пожари.

Зам.-изпълнителният директор на Държавното предприятие „Сърбияшуме“ **Гордана Янчич** запозна присъстващите с актуалния статус на горите в Сърбия, като подчерта, че първите наблюдения на повреди от корояд в страната са били на единични стъбла, група стъбла или на различни площи. По-съществена изява процесът е добил през 2012 г., като само за три години - до 2015 г., засегнатите площи са достигнали 25 900 ха, с обем на повредената дървесина 247 965 куб. метра.

Учени и експерти от трите държави се обединиха за постоянно наблюдение на здравословното състояние на насажденията и на развитието на популациите на насекомните вредители, както и за обмен на информация. Навременното извършване на необходимите мерки за унищожаването на короядите и на отгледните мероприятия за поддържане на виталността на горите допринася за подобряване им здравен статус и повишаване на тяхната устойчивост спрямо вредителите. Успоредно с това е важно при поява на корояди навреме да се извършват санитарни сечи, с което се ограничават обхватът на повредите в съответното насаждение.

Неправителствените и професионалните организации и сдружения от бранша в своите изказвания подчертаха факта, че проблемите със стопанисването на насажденията пряко рефлектират върху тяхната работа и създават пречки пред бизнеса. Посочени бяха и някои решения като създаване на специализирани звена към горските предприятия за усвояване на увредена дървесина от абиотични и биотични въздействия, обучение на специалисти и работници за прилагане на най-ефективните технологии за борба с насекомни вредители и патогени, въвеждане на преференциални цени на дървесината, използвана в качеството на ловни дървета.

Д-р инж. Ценко ЦЕНОВ
директор на дирекция „Гори и лесовъдски дейности“